

A magyarság mithikus arca.

Mit gondol rólunk barátunk, szerelmesünk, rokonunk, ellenségünk? Mit gondol rólunk a világ? Minden első és minden végső kérdésnél erősebben foglalkoztat bennünket ez a kérdés; sokszor éveket adnánk az életünkéből, hogy csak egy percre belebújhassunk a mások lelkébe és annyi találgatás, sejtés, félelem után végre szemtől-szembe láthassuk a világ legérdekesebb képét: a képet, mely rólunk a mások lelkében él. És sokszor igazi életünket egészen «zárójelbe tesszük», életünk súlypontja átvándorol a képbe, a másik életbe, melyet alakunk folytat a másik ember lelkében. Sokszor minden életerőnk elsorvadna, ha nem tudnók, hogy valaki szépnek és nemesnek tart minket; sokszor minden életerőnk elsorvad, mert tudjuk, hogy valaki csúfnak és hitvány-nak tart.

Mit gondol rólunk a világ? A kollektívum, a nemzet is felveti a kérdést. Amikor valaki hazajön külföldről, első dolgunk megkérdezni tőle: mit beszélnek ott rólunk? Tudják, hogy kik vagyunk? Tudják, hogy mit szenvedünk? És mint az egyes ember, akit félreismernek és megbántanak, úgy érzi magát a nemzet tagja is: ha tudnák, hogy kik vagyunk igazság szerint, más-kép alakult volna a magyar sors.

A kérdő nyugtalanság nem áll meg a jelennél, az egész mult problematikus. Vajjon mit gondoltak rólunk akkor? Az emlékezet immár nemlétező tájakat egyszerre valósággá varázsol és kíváncsián kutatjuk, vajjon ezen a tájon átmenőben mit gondolt rólam az utitárs, aki már régen meghalt a számomra, s csak most bukkán hirtelen elő az emlékezet erdejéből ugyanabban a ruhában, melyben utójára láttam és arcának sokértelmű kifejezése sem változott. A történelem, a nagy kollektív emlékezet, felidéz még régibb, embertelenül messzire mult tájakat; a visszahozhatatlanság melankóliája ajkunkon, amint kérjük, a választ felvé és gyötrő kíváncsián, az örök kérdést: mit gondolt rólunk a világ? — mint a beteg,

aki nézi, hogy vágják fel sebét az orvosok.

Mit gondolt rólunk a világ a korok legszebb korában, amikor a föld arca még ragyogó volt, mint amilyennek a tizenhatéves fiú látja, a héroikus századokban, melyeket középkornak szoktunk nevezni? Nem élt-e a magyarság képe is fiatalos fényben, mithikus módon valami végső érték felé növekedve, az égbolttal, mely akkor oly közel volt a földhöz, valami csodás mondafonállal összekötve?

Nem szeretjük felvetni ezt a kérdést. Az a kép tolul elénk, melyet az osztrák és német krónikások rajzoltak a magyarokról akkoriban: barbárok, csunyák, ázsiai rablók az ősök ebben a torz tükörben. Megdőbent: hát már akkor is végzetes módon ily hazug, meghamisított arccal éltünk a világ szemében? És abba hagyjuk keserűen a kérdezősködést.

Pedig az osztrák krónikások által rögzített torzkép talán csak egyik arca az éremnek. Lehet, hogy ez a vélemény csak egy töredék véleménye volt és azért maradt fenn ilyen sok emlékből, «mert a rossz, mit ember tesz, túléli őt, a jó gyakorta sírba száll vele». Lehet, hogy csak a szomszéd népek «hivatalos köreiben», a magyar nemzettel való diplomáciai feszültség következtében, élt ez a torzított kép, melynek tükrében oly elkeseredve látjuk magyar-magunkat. De nem így élt a magyarság a fiatal keresztény nemzetek népiségének víziójában, nem így élt abban a lelki talajban, ahonnan a nemzetek gondolatai, a mesék és mondák kisarjadnak.

Elszórt és összeszedetlen nyomokból vissza lehet sejteti a magyarság másik, titkosabb és diadalmasabb arcát. Meg nem fejtett szimbólumú mondák, meg nem értett hivatkozások még mindig őrzik a titkot: a magyarokról szóló mesét, a magyarság mithikus vízióját.

A középkori földrajz szebb és igazabb tudomány volt, mint a XIX. század természetudományos földrajza, melyből napjainkban kezdünk nagy-lassan kiépülni az ujra szellemi ember-föld-

rajz felé; a középkorban a földrajz költészet és tudomány hídja volt, félig mese és félig történelem. A középkori ember földlátása olyan volt, mint mikor valaki alig ismert városban este jár: felismeri az utcákat, melyeken átmegegy, azonosítani tudja a nappali utcákkal, csak épen hogy nagyobbaknak és valami kimondhatatlan dologgal gazdagabbnak érzi őket; de mögöttük, a házsorokon túl végtelen perspektívák nyílnak az éjszaka alatt és minden következő sarkon csodakathedrálisok elkövetkezését várja a sötétben. A középkori ember is az ismert tartományokon túl meseországokat tudott: darúfejű népek, nagy, ernyőtalpú emberek, mágneshegyek és virágleányok birodalmairól, úszó cethalszigetekről, nagy falról, mely az apokaliptikus lovasok népét zárja évigéző hegyek közé és paradicsomról a világ végső végén. Utak vezettek a Selyem országába és János püspök birodalmába, de az utak az Ismeretlen Ország titkait szeltek keresztül.

Magyarország pedig az Ismeretlen Ország határán állott, egyik lábbal a valóságban, másik lábbal már a mesében. Befelé reális, földi utak vezettek Bécsen át, a nagy német Dunán át, de kifelé már a mondák országútja kanyargott kincses Bizánc és a szent sír felé. Magyarországra kellett hogy legyen a középkor számára az ország, ahol a két birodalom kicserelelte áruit: a mesék realizálódtak és a realitás mesévé ködlött.

Érezhető ez Tyrusi Vilmos püspök krónikájában, amikor leírja az első kereszties hadak átvonulását Magyarországon: megemlékezik róla, hogy a magyarok keresztények, békeségesek, jóindulatú, jómódú emberek. De eszébe sem jut, hogy, ha keresztények, tulajdonképpen részt kellene venniük a kereszties hadjáratokban: mert a magyarság öneki csak félig realitás, csak félig tagja a keresztény népek nagy szolidaritásának, félig pedig már mese, díszlet a kereszties színjáték dekorációjában, víziószerű utikaland a Szentföld felé törekvő mystico viaggóban.

Bizonyosnak kell tartanunk, ha nem is bizonyítható, hogy a középkor fantáziáját foglalkoztatta ez az átmeneti, félig igaz és félig mese, félig ember és félig tündér nép. Bizonyosnak kell tartanunk, hogy a középkori franciában, a középkori németben élt egy mithikus képzet, mely a távolság pasztellszínében felderengett, amikor ezt a szót hallotta: magyar.

Hogy mik voltak ennek a mithikus képnek arcvonásai, ma még nem tudjuk megmondani. Régi költők és mondák adnak egy-két útmutatást. Itt csak egyet idézünk, mely filológiai szempontból talán jelentéktelen, de páratlanul hasznos útbaigazítás lehet.

Élt a Rajna mellett a XIII. század második felében egy kovács, akit Regenbogennak hívtak és aki fejébe vette, hogy költő lesz. Felkereste tehát Frauenlobot a kor legendás költővezéré, verset tőle tanuljon meg énekelni; vagy is írt Frauenlob üdvözlétére és ebben többek között így hízeleg mesterének:

*«Umb singens willen wolt ich
zien in Ungerlant,
so hânt ir mich der wîten reis
hie widerwânt.»*

(Az éneklés kedvéért Magyarországra akartam menni, de te lebeszélte a hosszú utazásról.)

Tehát Regenbogen korának és környezetének, a középkori német polgárságnak lelkében Magyarország, mint a dalnokok hazája élt.

Regenbogen kívánsága, hogy Magyarországra jöjjön dalnokságot tanulni, bizonyára összefügg a sokat vitatott Klingsor von Ungerlant tematikájával: ismert dolog, hogy Klingsor, a nagy költő és varázsló, aki megjósolja Szent Erzsébet születését, aki a wartburgi dalnokversenyen Tannhäuserrel és a Sátánnal szövetkezik, hogy legyőzze Wolfram von Eschenbach misztikus fényben ragyogó énekét, a német romantikának, Novalisnak kedves alakja, a monda szerint magyar származású. Talán ez a monda indíthatta Regenbogent, hogy Magyarországra akarjon jönni. Ebben a mondában csúcsoad ki szerintünk a magyarság mithikus arca, ahogy a középkori lélekben élt.

Nem tudjuk ehelyt egybefűzni a szétszórt és ma még ismeretlen, de bizonyára létező adatokat; a sejtelmet, mint sejtelmet, mint intuitív úton megélt valóságot szeretnők kifejezni és a jövő kutatóitól várjuk hitünk igazolását

Népleléktani szempontból is valószínű, hogy Magyarországtól valószínűbb szomszédai szemében a dalnokok és varázslók hazája volt. (A kettő bizonyos mithikus rétegen még egyet jelent.) A fiatal művelt népek félig levetett mithikus képzeiket, babonáikat primitívebb szomszédaikra vetítik: így volt a görög szemében a thrák a varázslók népe, a római szemében az

etruszk és hogy rokonabb példákat idézzünk, az iráni perzsa szemében a turáni, a skandináv szemében a finn és a lapp. És ez a «projekció» nem csupán a műveltebb nép fantáziájának törvényszerű terméke volt, nem csupán azért olvasták rá ezeket a vonásokat szomszédaira, mert maguk már elhagyták azokat. Volt ennek a hitnek objektív, valóságos alapja: mert a szomszéd primitívebb népek, a thrákok, etruszokok, turániak, finnek és talán a magyarok is ekkor még megőrizték a mithikus kultúra állapotát, amikor a dalnok és a varázsló a nép életének legfontosabb valósága volt.

Nem tudunk választ adni a másik kérdésre sem, mely képzeletünkben felmerül: mi lett volna, ha Regenbogent nem állítja meg útjában Frauenlob és csakugyan eljött volna Magyarországra éneket tanulni? Lehet, hogy nagyon csalódott volna a német kovács; tapasztalatai talán visszatértették volna eredeti józanabb mesterségéhez és ő megtört szívvel tért volna meg rajnai hazájába — ez a valószínű, pozitív történelmi szemmel nézve, hiszen a magyar XIII. század dalnokairól szinte semmit sem tudunk. De lehet, hogy nem csalódott volna Regenbogen és egy számunkra ismeretlen Magyarországon megtalálta volna a zenés csodát, a szavak és hangok mély értelmét, melyet áhítatosan keresett és melyet Frauenlob nem tudott megadni neki. Lehet; a népek mithikus emlékezése sokszor igazabb, semmint a történelem. Lehet, hogy volt egy Magyarország, melyről még semmit sem tudunk, de érezzük néha megmagyarázhatatlan intuícióban. Mert jól ismerjük királyaink történetét, de a magyar lélek történetéről még oly keveset tudunk.

Szerb Antal.

Katona József egy prózának nézett verse.

Katona József kéziratban maradt költeményeit Abafi Lajos tette közzé

1880-ban Katona József összes művei III. kötetében (Nemzeti Könyvtár XIX.). Katonának 24 versét közli itt, a költőnek a versek elé írt bevezetésével együtt.

Katona lírai költészetéről később (1886-ban) Miletz János is megemlékezik (Katona József családja, élete és ismeretlen munkái). Felsorolja a 24 költemény címét s közli ő is a versek elé írt előszót.

Mind Abafi, mind Miletz prózának nézték vagy legalább prózai alakban közölték az említett előszót. Pedig az vers, még pedig asklepiadesi sorokban írt vers. A Nemzeti Múzeumban őrzött kézírata fel is tünteti verses alakját. Tévedésre az adhatott okot, hogy a sor elejét a kézirat nem jelzi nagy kezdő betűvel.

Közöljük itt a maga eredeti alakjában:

E' Verseimhez

Gördülj útra Gyümölcs! minden Elő-
beszéd
nélkül járv idegen Téreket édesem —
nem sok Kémre találsz — 's Uti
Levéllé is
megkommant, kinek a' balta kezébe'
vár.

Száraz képedet a Józan elismeri.
A' *sculpsit* kimarad, mint az *Ajánlat* is,
hisz szükségtelen a nyalka cikornya, ha
éppen csak *keveset* nyomna is a becsed —
Mert másként csupa egy ormos

Egyiptomi
Templommal vetekedsz, mely arany
és ezüst
pompában nevetett kívül; azonba *ben*
legfellyebb vala egy Macska, vagy egy
Majom.

Gördülj hát, ha magad' társaid' ékein
elszégnyeleni nem gondolod útagon!
Gördülj Elmegyümölcs! bárha fanyar
vagy is
hisz' már a Magyar elnyelni tanult
fanyart.

Nagy Margit.

